

BELI PESAK

Supruga i ja smo vozili u pravcu juga duž auto-puta 54 od Alamogordoa do El Pasa. Prethodno popodne smo proveli u pustinji Beli pesak, pa mi je mozak još bio spržen od bleštavila. Brinuo sam da sam možda čak naneo trajnu štetu očima. Pesak je sačinjen od gipsa – što god to bilo – i sjajan poput svežeg snega. I sjajniji, zapravo. Zaista je potpuno neverovatno da nešto može toliko da sija. Odličan je naziv, Beli pesak, iako nam se mesto isprva učinilo pomalo razočaravajuće. Pesak je bio malo bezbojan, a ne sasvim beo. Onda, kad smo se odvezli dalje, pesak je počeo da se širi po putu, postao je belji, i uskoro je sve pobeležilo, čak i put, a onda više i nije bilo puta, samo ta sjajna belina. Parkirali smo se i ušetali u nju, u belinu. Bilo je teško poverovati da takvo mesto uistinu postoji. Nebo je bilo čisto plavo, ali treba naglasiti belinu peska, koji nije mogao da bude belji. Voleli bismo da smo mogli duže da ostanemo u toj neokaljanoj divljini, ali morali smo da stignemo u El Paso te večeri. Odšetali smo do kola i krenuli iz parka.

Džesika je vozila. Bilo je predveče. Bili smo stotinak kilometara južno od Alamogordoa i svetlost je jenjavala. Paralelno s putem kretao se teretni voz, i sam na putu ka jugu.

„Auto-stoper!“, rekoh pokazujući. „Hoćemo li da ga pokupimo?“

„Hoćemo li?“, upita Džesika dok je usporavala. Sad smo mogli jasnije da ga vidimo, crnac, u kasnim dvadesetim, čist i nimalo nalik manijaku ili nekom ko smrdi. Usporili smo dok kola nisu počela da mile i dobro ga osmotrili. Izgledao je u redu. Spustio sam prozor, suvozački. Osmeh mu je bio lep.

„Kuda ćete?“, upitao je.

„El Paso“, rekoh.

„To bi mi baš odgovaralo.“

„Naravno. Upadaj.“

Otvorio je vrata i seo na zadnje sedište. Pogledi su nam se sreli u retrovizoru. Džesika je rekla: „Ćao.“

„Fala“, reče on.

„Nema na čemu.“ Džesika je ubrzala i uskoro smo se opet vozili oko sto na sat, ponovo sustižući dugački teretni voz s naše leve strane.

„Odakle si došao?“, upitao sam, okrećući se u sedištu. Sad sam video da je možda stariji nego što sam isprva mislio. Na licu je imao duboke brazde, ali pogled mu je bio blag, a osmeh i dalje lep.

„Iz Albukerkija“, rekao je. Malo sam se iznenadio. Logično bi bilo da je do El Pasa iz Albukerkija išao pravo duž I-25. „Odakle ste vi?“, upitao je.

„Iz Londona“, rekoh. „U Engleskoj.“

„U Kraljevstvu“, reče on.

„Tako je.“ Ponovo sam se okrenuo napred jer sam brinuo da će mi se od uvrtnja na sedištu ušinuti vrat. Sklon sam tome.

„Mislio sam da je tako“, reče on. „Sviđa mi se vaš naglasak.“

„A ti?“

„Poreklom sam iz Arkanzasa.“

„Moja majka je odatle“, reče Džesika. „Živela je u El Doradu u Arkanzasu pre nego što se odselila u Englesku.“

„Ja sam iz Litl Roka“, reče on.

„Kao Faroa Sanders“, reko. Bilo je besmisleno to reći, ali imam potrebu da se pravim važan, da pokažem kako sve znam; u ovom slučaju, da pokažem da se razumem u džez, u crne džez muzičare. Tip, očigledno, nije bio obožavatelj džeza. Klimnuo je glavom, ali ništa nije rekao, te smo se pripremili da utonemo u povremeno narušavanu tišinu koja najbolje funkcioniše u takvim situacijama. Ustanovili smo ko je odakle i gde idemo, te je kola ispunila prijatna atmosfera. Potom, jedva minut kasnije, prijatnu atmosferu je iz korena promenio natpis:

OBAVEŠTENJE
NEMOJTE KUPITI AUTO-STOPERE
KAZNENO-POPRAVNI ZAVODI U BLIZINI

Ja sam video znak. Džesika je videla znak. Naš auto-stoper je video znak. Svi smo videli znak, i on je potpuno promenio naš odnos. Iznenadila me je množina: ne kazneno-popravni zavod nego kazneno-popravni zavodi. Više njih. Obaveštenje – hrabrilo me je to što je na znaku pisalo Obaveštenje, a ne Upozorenje – nije preciziralo *koliko*, ali je, očito, postojao više od jednog. Nisam pogledao Džesiku. Ni ona nije pogledala mene. Nije bilo potrebe, jer je u izvesnom smislu svako svakog gledao. A i nije, niti je rekao ijednu reč. Oduvek sam verovao u koncept vibracija: dobrih vibracija, loših vibracija. Pošto smo ugledali znak, vibracije u kolima – koje su bile dobre – totalno su se promenile i postale veoma loše. To je bila materijalna činjenica. Nekako su stvarni molekuli u kolima podvrgnuti hemijskoj promeni. Kola više nisu bila isto ono mesto od pre jednog minuta. I nebo je postalo mračnije – to je bio dodatni faktor.

Uskoro smo naišli na zavode koji su nesumnjivo osmišljeni s kažnjavanjem i popravljajanjem na umu. Oba mesta – bilo ih je dva, jedno s desne i jedno s leve strane – bila su udaljena od puta, okružena visokim zidovima od bodljikave žice i jarko osvetljena elektrolučnim svetilkama. Nije bilo prozora. U snazi i odlučnosti njihove želje da zatoče pretnju zapravo su njome odisala. Istovremeno, oba mesta su posedovala odlike nalik outletima robne kuće IKEA. Poželeo sam da je reč o tim outletima. Bilo bi tako lepo da je naš auto-stoper rekao da je došao da kupi kauč ili neke kuhinjske elemente i da mu se pokvario auto. Mogli smo s tim da saosećamo. Ali eto, niko ništa nije rekao. Niko ništa nije rekao, ali znam o čemu sam ja razmišljao: razmišljao sam o tome kako se nikad nisam našao u poziciji da toliko želim da mogu da vratim sat samo minut ili dva unazad. Voleo bih da sam mogao da vratim sat, da

kažem Džesiki: „Hoćemo li da ga pokupimo?“, i da čujem kako odgovara: „Ne, bolje ne“ i brzo prolazi pored njega, ostavivši ga gde je i bio. Ali u ovom životu ne možete da vraćate sat, ni dve sekunde. Sve što se dogodilo – dogodilo se. Sve ima posledice. Rezultat je bio da nismo mogli da izbrisemo činjenicu da smo ga pokupili, ali mogao sam da ga zamolim da izađe. Mogao sam da kažem: „Vidi, momak, izvini, ali s obzirom na okolnosti, da li bi mogao da odjebeš iz naših kola?“ Mogao sam to da učinim, ali nisam, iz nekoliko razloga. Prvo, brinuo sam da bi mogao da poludi na takav predlog i ubije nas. Drugo, brinuo sam da bih zbog tog pitanja – odnosno, naredbe – ispao nepristojan. Zato smo, umesto da mu kažemo da izađe, nastavili vožnju u napetoj tišini. Kola su nastavila da jure. Činilo se da nema smisla usporavati. U svakoj situaciji može se istaći nešto pozitivno. U ovoj je pozitivno bilo odsustvo ma kakvih zastoja u saobraćaju. Džesika je stezala volan. Niko nije govorio. Tišina je bila nepodnošljiva, ali se nije mogla prekinuti. Ne znajući šta da radim, upalio sam radio. Još je bio na jednoj stanici klasične rok muzike koju smo slušali ranije tog dana, pre nego što smo stigli do Belog peska, i čim se radio oglasio, u svetlosti Novog Meksika koja je jenjavala, prepoznao sam klavirski zvon i rominjanje pesme „Riders on the Storm“. Veliki sam obožavatelj Dorsa ali u datom trenutku nisam želeo da čujem tu pesmu. Bilo je neverovatno. Nekoliko trenutaka kasnije čuli smo Džima Morisona kako pevuši:

*There's a killer on the road
His brain is squirming like a toad...*

Pošto sam upalio radio s tako katastrofalno prikladnim rezultatom, delovalo je nemoguće sada ga ugasi. Nas troje smo sedeli tamo i slušali:

*If you give this man a ride,
sweet family will die...*

Džesika je postupila po savetu Džima Morisona iz nekog drugog njegovog dela. Pogled joj je bio uprt u put, a ruke su joj bile na volanu. Moj pogled je bio uprt u put, a ruke su mi bile u krilu. Dan je i dalje prelazio u noć. Svetla kola iz suprotnog smera bila su zaslepljujuća i nisu slutila na dobro. Pesma se nastavila. Rej Manzarek je svirao svoj mali solo u stilu džeza na električnom klaviru ili čemu već. Mi smo u potpuno košmarnoj situaciji, pomislio sam. Zbog kiše u pesmi delovalo je kao da i oko nas pada kiša, pod vedrim nebom Novog Meksika, južno od Alamogordoa, prema El Pasu. Pre nego što sam stigao da nastavim tu misao, tip na zadnjem sedištu je pročistio grlo. U napetoj atmosferi kola to je zvučalo kao pucanj pištolja.

„Slušaj, druže“, reče on.

„Da?“, reko. I Džesika je rekla „Da?“ u istom trenutku, a zvuk tog dvocevnog pitanja eruptirao je u kolima u provali očajnički lepog ponašanja.

„Da objasnim.“

Objašnjenje je bilo upravo ono što smo hteli. Pod datim okolnostima jedino što smo mogli više da priželjkujemo bila je svojevoljna ponuda da izađe iz naših kola i preda se nadležnim organima.

Uhvatio sam mu pogled u retrovizoru. To često vidate u filmovima: oči osobe u kolima uokvirene retrovizorom, koji je, opet, uokviren šoferšajbnom, a ona je, opet uokvirena bioskopskim platnom. U suštini, pogled u tim očima nikad nije dobroćudan. Uvek je ispunjen slutnjama. Uhvatio sam mu pogled. Susreli su nam se pogledi. Zbog svih tih asocijacija bilo je nemoguće protumačiti njegov pogled. Takođe, nedavno sam video izložbu fotografija Tarin Sajmon pod nazivom *Nevini*. Slike prikazuju muškarce i žene – obično crne – osuđene zbog užasnih zločina. Pojedini su odslužili dvadeset godina svojih neverovatno dugih kazni (stotine i stotine godina u nekim slučajevima), ali su onda, pošto su dobili pravo na testiranje DNK, oslobođeni presuda. Nije reč samo o elementu sumnje ili o tome da je presuda bila upitna zbog nekakve proceduralne tehnikalije (policajaca koji su falsifikovali dokaz o zločinu za koji su *znali* da je osumnjičeni kriv, ali nisu baš mogli da dokažu). Ne, jednostavno nije bilo šanse da su oni mogli počiniti užasna zlodela zbog kojih su osuđeni. Dok posmatrate ta lica, pokušavate da zaključite da li su nevini ili krivi, ali nemoguće je. Nevini ljudi mogu da deluju kao da su krivi, a krivi kao da su nevini. Svi mogu da izgledaju svakako. Nevino ili krivo: na osnovu tih lica nije moguće suditi. Ali iako je strašno što su osuđeni zbog užasnih zločina, te zločine je počinio *neko*. Moguće je čak i da je razlog zbog kog su neki od tih ljudi greškom osuđeni bio taj što je te zločine – te užasne zločine – počinila osoba na zadnjem sedištu vašeg auta, koja polako izgovara:

„Kontam da ste zbog onog znaka odlepili, a?“

„Blago rečeno“, rekoх. „Takođe, iskreno, ona pesma nas nije baš umirila.“

„Pa, da vam kažem šta se desilo.“

„To bi bilo sjajno“, rekoх. Ponekad pomislim da je to sve što bilo ko od nas želi od vremena provedenog na zemlji: objašnjenje. Da se stvari izvedu na čistac. Da se kaže istina. Da nam se kaže na čemu smo da bismo mogli da donesemo odluke o daljem postupanju zasnovane na činjenicama.

„Uradio sam neke stvari u prošlosti. Bio sam u zatvoru. Odslužio sam neko vreme. Razumeš šta kažem? Izašao sam pre više od godinu. Ali sad samo stopiram, pokušavam da stignem gde treba. Kažem ti, brate, samo hoću da stignem u El Paso.“

„Pa, s obzirom na okolnosti“, rekoх. Pročistih grlo. Bila je to jedna od onih situacija u kojima niko ne može da progovori ako prethodno ne pročisti grlo. „U datim okolnostima mislim da bi bilo bolje za svakog ako te prosto ostavimo.“

„Bolje za vas. Ne i za mene.“

„Pa, to je verovatno istina, ali u datim okolnostima...“ Pored toga što sam neprestano pročistavao grlo, neprestano sam koristio frazu „u datim okolnostima“. U datim okolnostima to je bilo neizbežno. „Pa, istinu govoreći“, nastavio sam, „ponadali smo se da će vožnja biti lepa i opuštajuća, a to sad ne deluje nimalo ostvarivo. U datim okolnostima, zapravo, deluje krajnje neostvarivo.“

„Vidiš, ovako stoje stvari“, reče on. „Nisam naklonjen ideji da izađem iz kola.“ Mora se naglasiti da u tim rečima nije bilo nikakvog prizvuka pretnje. Prosto je rekao svoj stav, ali

taj konkretan stav nije mogao da se dočara bez elementa pretnje. Brinuo sam da je on tip osobe koja pati od promena raspoloženja. Nasilnih promena raspoloženja. I sam patim od njih. Ali moje raspoloženje u tom trenutku više je poniralo nego što se kolebalo ili se, ako je tako nešto moguće, nasilno kolebalo *u jednom pravcu*. Džesika je stezala volan i uprla pogled u put. Počeo sam nekako da se osećam kao da je mahom njena krivica što smo se našli u toj situaciji. Da smo bili sami – mislim, da smo nekako bili u istoj situaciji (tj., ne sami), ali nekako ipak *sami* – verovatno bih izgubio živce i rekao joj to.

„Da objasnim par stvari“, reče on. Zato što sam brinuo da mi se ne ušine vrat, nisam se okrenuo u sedištu. Nastavio sam da zurim pred sebe u tamu i nadolazeća svetla i crvene zadnje farove kola ispred nas. Dogodilo se tako da je bio u nabavci u supermarketu, rekao je. Žena mu je bila u tajnoj vezi s nekim tipom, a brat od tog tipa je radio u supermarketu, i jednog dana, kad je trebalo da bude na poslu, izostao je jer je imao gripu...

Posmatrao sam kola iz suprotnog pravca, hipnotičnu maglinu svetala, nebo boje mastila, pitajući se kad bismo mogli da stignemo u El Paso...

A onda, kad se vratio u supermarket... Shvatio sam da su mi misli bile odlutale, pa sam izgubio nit priče. Istina, i nije bila neka priča, ili prosto on nije bio vešt pripovedač. Stalno je ubacivao nebitne detalje. Njegova priča me je veoma zanimala, ali ne i način na koji ju je pričao. Nekoliko minuta pre toga brinuo sam da je možda ubica; sad sam brinuo da je možda dosadnjaković, ali moguće je bilo da je istovremeno ubica i dosadnjaković. Već nekoliko godina sam osećao da gubim sposobnost da se koncentrišem, da slušam šta ljudi pričaju, ali nikad pre nisam dosegao takav vrhunac nepažnje u trenutku kad je toliko važno – i toliko očigledno u mom interesu – da se koncentrišem. Bilo je toliko važno da slušam, da pažljivo pratim njegovu priču, da obratim pažnju, ali nisam mogao. Hteo sam, trebalo je, ali nisam mogao. Prosto nisam mogao. Zbog toga što među porotnicima ima ljudi poput mene, ljudi koji ne mogu da prate šta drugi pričaju, ima toliko pogrešnih presuda, toliko slučajeva kad pravda omane. O čemu god da je trebalo da razmišljam i na što god da je trebalo da se usredsredim, pomislio sam, ja uvek razmišljam o nečemu drugom, a to drugo smo bez izuzetka ja i moji problemi. Dok sam o tome razmišljao, shvatio sam da mu je glas utihnuo. Došao je do kraja priče. Odbrana je iznela završnu reč.

„Treba da natočimo“, reče Džesika.

„Misli na gorivo“, rekoh. Nekoliko kilometara dalje skrenuli smo ka benzinskoj pumpi i zaustavili se. Mrzim da točim gorivo, posebno u Americi, gde prvo moraš da platiš i sve je prilično komplikovano i potencijalno masno. Ovom prilikom, međutim, Džesika i ja smo hteli da natočimo gorivo da ne bismo ostali sami u kolima s tim tipom, ali nismo mogli oboje da izađemo, jer onda bi mogao da pređe na vozačko sedište i odveze se bez nas. Ali nije mogao da se odveze, jer nam je ključ bio potreban za čep rezervoara. Ali bili smo u Americi, u iznajmljenim kolima, pa ona nisu imala bravu na čepu. Nisam razmišljao razborito, zbog auto-stopera i svega u vezi s njim. I Džesika i ja smo izašli iz kola. Ja sam točio. Bilo je prilično jednostavno. Posmatrao sam brojke – dolare, litre i litre benzina – kako se okreću na meraču protoka. Premda to nije bila moja glavna briga, nemo-

guće je bilo ne iznenaditi se činjenicom da je gorivo bilo neuporedivo jeftinije u Americi nego u Evropi.

Onda je i naš novi prijatelj izašao iz kola. Nosio je crne farmerke i patike. Patike nisu bile crne ali su izgledale prilično staro. Džesika se vratila u kola. Ja sam tankao, kako to kažu u Americi. On me je pogledao. Bili smo iste visine, samo što je on bio malo niži. Pogledi su nam se sreli. Ranije su se sreli u retrovizoru, ali sada su se zapravo sreli. Na neonskom svetlu benzinske pumpe pogled mu je bio podložan svakakvim interpretacijama. Posmatrali smo se kao dva muškarca. Crnac i belac, Englez i Amerikanac.

„Moram da pišam“, reče on.

„Dobro“, rekoh. „Samo idi.“ Rekao sam to najneutralnijim mogućim tonom. Postarao sam se da mi izraz lica ništa ne oda i onda, zabrinut da se ta bezizražajnost ispoljava kao krutost izraza koja zapravo sve odaje, opustio sam se i blago nasmešio.

„Nećeš me valjda sad ostaviti ovde?“, reče on.

„Ostaviti ovde?“, rekoh. „Naravno da neću.“

„Si siguran, brate?“

„Kunem se“, rekoh. Klimnuo je glavom i polako odšetao prema toaletima. Pomalo je vukao levu nogu. Nije žurio i nije se osvrtao. Posmatrao sam njegovo obličje kako odmiče. Čim je nestao unutra, pustio sam ručku za aktivaciju, uz tandrkanje sam izvukao pištolj za gorivo iz rezervoara i tresnuo ga o metalni držač stanice za točenje. Lupio je na zemlju.

„Moraš da podigneš ručicu“, reče Džesika. Učinio sam to. Podigao sam ručicu i vratio nezgrapni pištolj creva za gorivo na mesto.

„Brzo!“, reče Džesika. Zavrnuo sam čep na rezervoaru, ali sam to učinio prebrzo, pa nije mogao da nalegne. Ima mnogo istine u staroj izreci: „Što je brzo, to je i kuso.“ Konačno sam uspeo da ga zavrnem i potrčao sam do prednjeg dela kola dok je Džesika palila auto. Motor je zabrundao.

„Brzo! Brzo! Brzo!“, povikao sam dok sam ulazio na suvozačka vrata. Džesika se isparkirala smireno a brzo, bez škripe guma, a ja sam zalupio vrata.

Izašli smo s pumpe bezbedno i glatko i u roku od nekoliko sekundi bili smo na putu. Isprva smo osećali ushićenje jer smo tako uspeli da pobegnemo. Jedno drugom smo bacili kosku. Ha-ha!

„Je l' ti se svidelo kako sam rekao 'Kunem se'?“, rekoh.

„Genijalno!“, reče Džesika. Neko vreme smo išli tako, ali nam je ubrzo ponestalo snage jer, iako smo se i dalje osećali pomalo ushićeno, počeli smo da se osećamo i pomalo postićeno, a onda je, malo-pomalo, ushićenje nestalo.

„Vrata ti nisu zatvorena“, reče Džesika posle izvesnog vremena.

„Jesu“, rekoh.

„Nisu“, reče Džesika. Odškrinuo sam vrata i zalupio ih, jače nego prethodni put.

„Izvini“, rekoh. „Bila si u pravu.“

„Nema veze“, reče Džesika. A potom: „Je l' jako ružno to što smo malopre uradili?“

„Mislim da možda jeste.“

„Je l' misliš da je bilo rasistički?“

„Mislim da je bilo samo nekako nepristojno. Iz predrasude. Ishitreno.“

„Zamisli kako će se on osećati kad se vrati iz toaleta. Osećaće se tako iznevereno. Misliće da smo se tako podlo poneli prema njemu.“

Nastavili smo vožnju. Prizor je bio isti: kola, svetla, gotovo potpuna tama. Bili smo na bezbednom, ali možda je i pre bilo tako. Sad kad smo bili van opasnosti delovalo je moguće da nikad nije ni bilo nikakve opasnosti.

„Kao da nas je iskušavao“, reče Džesika.

„Znam. Nikad nije dobar osećaj kad padneš na testu“, rekoh. „Još se sećam kako sam se osećao kad mi je bilo sedamnaest i pao sam na vozačkom.“

„Kako si se osećao?“

„Ne sećam se tačno“, rekoh. „Ne sjajno. A ti? Ti si verovatno položila iz prve.“

„Jesam“, reče ona, ali nije se moglo skrenuti s teme u tom trenutku. Posle pauze Džesika reče: „Je l' bi trebalo da se vratimo?“

„Možda bi trebalo.“

„Ali nećemo, zar ne?“

„Nipošto“, rekoh, i oboje se nasmejismo. Vozili smo u tišini nekoliko minuta. Više nismo bili ushićeni, ali su vibracije u kolima ponovo bile dobre iako smo i dalje bili posramljeni, nevini ni zbog čega i krivi ni zbog čega, s osećajem olakšanja i ispunjeni kajanjem zbog onog što smo učinili.

„Znaš one urbane legende?“, reče Džesika.

„O nestalom auto-stoperu?“

„Da. Verovatno je sekira na zadnjem sedištu.“

Okrenuo sam se da pogledam, pomalo nespretno zbog pojasa. Ničeg nije bilo na zadnjem sedištu ni na podu, osim dve limenke koka-kole i flaše vode, sve prazne, kao i pocepana mapa pustinje Beli pesak.

„Nema ništa“, rekoh, trljajući vrat. Nastavili smo vožnju. Sad je bilo dosta mračno. Noć je pala u Novom Meksiku.

Svetla na instrument tabli slabašno su sijala. Pokazivač nivoa goriva ukazivao je na gotovo pun rezervoar.

„Pa“, rekoh. „Učinili smo jednu korisnu stvar. Bar smo ga odvezli od onog kraja gde piše da ne treba kupiti auto-stopere. Na tome bi trebalo da bude zaista zahvalan.“ Rekao sam to, ali dok sam ga zamišljao tamo kako se vraća iz toaleta i osvrće se po pumpi, znao sam da mu zahvalnost neće biti prva na umu. Biće mnogo drugih kola koja dolaze i odlaze, ali će sigurno znati, u dubini duše, da su kola koja je hteo da vidi i za koja se nadao da će ga čekati odavno otišla. Mogu da zamislim kako se osećao, ali bilo mi je i drago što smo opet sami nas dvoje, bezbedni i u svojim kolima, venčani, i jurimo ka El Pasu.

(S engleskog prevela **Arijana Luburić Cvijanović**)